

СУДОВА ВЛАДА УКРАЇНИ НА ЗАХИСТІ БАГАТОДІТНОЇ СІМ'Ї: ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Дана стаття висвітлює сучасний стан судової системи України, як важливої складової правового механізму державного управління. У статті проаналізовані загальні тенденції судової практики вирішення спорів соціального характеру. Запропоновані шляхи удосконалення правового механізму державного управління у сфері правосуддя.

Данная статья освещает современное состояние судебной системы Украины, как важной составляющей правового механизма государственного управления. В статье проанализированы общие тенденции судебной практики разрешения споров социального характера. Предложены пути усовершенствования правового механизма государственного управления в сфере правосудия.

This article reviews the current state of the judicial system of Ukraine as an important component of the legal framework of governance. The paper analyzes the general trends of judicial dispute resolution practices of social nature. The ways to improve the legal framework of public administration in the sphere of justice.

Постановка проблеми. Сьогодні в нашій державі відбувається складний процес демократичних перетворень. У Конституції України, так само як у конституційному законодавстві багатьох країн, пріоритетами проголошені загальнолюдські цінності: демократія, свобода та рівність, громадянське суспільство, соціально-правова захищеність особистості та сім'ї.

Практична реалізація задекларованих норм потребує певних гарантій, держава має відповідати перед людиною за свою діяльність. Однією з таких гарантій є можливість звернутися за захистом до справедливого та незалежного суду.

Не зважаючи на проведення значної роботи в соціальній сфері та підвищення престижу сім'ї у суспільстві, досі в складних життєвих обставинах знаходяться багатодітні сім'ї, які потребують особливої підтримки в сучасних умовах.

Такі негативні явища в соціальній сфері вимагають від держави розроблення та запровадження нових підходів до вирішення багатьох соціально-сімейних проблем через удосконалення судової системи, як важливого елемента правового механізму державного управління.

Актуальність теми дослідження полягає у розвитку демократичних спрямувань України за допомогою удосконалення механізмів державного управління. Реформування соціальної сфери в правовій державі тісно пов'язана зі злагодженою роботою судової системи.

Президент України Віктор Янукович у Щорічному посланні до Верховної Ради України зауважує, що радикальне поліпшення стандартів у

соціальної сфері має і пріоритетне економічне значення, оскільки від цього залежать можливість включення до європейського ринку праці, доступ до ринку товарів і послуг, розвиток гуманітарного капіталу, формування середнього класу та зрештою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності України [5, С. 100].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До окремих теоретичних та практичних питань становища багатодітних сімей та сутності судового захисту зверталися: Цвік М.В. [2, С. 157], Ковальський Г.Є. [4], Чубар Л. [11, С. 111-114] та інші.

Метою даної статті є обґрунтування необхідності та пошук шляхів удосконалення правового механізму державного управління за допомогою аналізу тенденцій судової системи України для побудови сучасної соціальної держави.

Виклад основного матеріалу. За часів проголошення незалежності наша держава знаходиться на шляху до побудови демократичного суспільства. Україною взято на себе зобов'язання, перш за все, соціального характеру, основною ланкою якої є державна сімейна політика.

Як зазначає Ковальський Г.Є. багатодітні родини досі мають найвищий ризик і глибину бідності, а статистичні дані вказують на те, що таких родин стає все менше. Дезорганізація соціально-економічного життя родини як специфічної соціальної єдності виявилася в руйнуванні сформованих протягом багатьох століть сімейних норм і традицій. Підсилилася конфліктність відносин між батьками й дітьми як наслідок економічної, психологічної й правової незахищеності [4].

Покращити скрутне положення багатодітних сімей в Україні можливо за допомогою удосконалення судочинства як важливої складової системи державного управління.

На думку відомих вітчизняних науковців особливого значення для ефективного функціонування правової держави набуває незалежний і ефективний суд. Забезпечення провідної ролі в суспільному житті справедливого, демократичного суду, як найбільш дієвої гарантії прав людини і громадянина, є переконливим доказом того, що держава набула правового характеру. Це зумовлюється специфікою судових органів: демократизмом їх формування, змістом їх повноважень, процедурою судочинства. Провідну роль суд може відігравати тільки за умови здійснення правосуддя виключно судом і відповідно до закону, забезпечення незалежності і кваліфікованості судів, доступності судового захисту для громадян тощо. При здійсненні судочинства державні органи і їх посадові особи, з одного боку, і індивід чи їх об'єднання – з другого, повинні розглядатися як рівноправні суб'єкти, що є запорукою уникнення будь-якого свавілля держави [2, С. 157].

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Судову систему України складають суди загальної юрисдикції та суд конституційної юрисдикції.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Завданням, якого є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України [6].

Конституційний Суд України, розглядаючи конституційні подання щодо визнання правового акта (його окремих положень) неконституційним, про визначення відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України, необхідність офіційного тлумачення Конституції України, законів України та конституційні звернення про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи формує єдину правову позицію відносно порушених питань (в тому числі соціального характеру).

Зауважемо, що рішення Конституційного Суду України мають преюдиціальне значення для судів загальної юрисдикції при розгляді ними позовів у зв'язку з правовідносинами, які виникли внаслідок дії положень статей зазначених законів, що визнані неконституційними, а також, вони є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені.

Для підтвердження статусу правової, соціальної та демократичної держави важливим є створення умов реалізації соціальних гарантій громадян в Україні за допомогою правових позицій Конституційного Суду України в питаннях соціального захисту.

Якщо звернутись до практики Конституційного Суду України можна зробити висновок, що спостерігається соціальна спрямованість у прийнятих рішеннях. Зазначена думка знаходить своє підтвердження зокрема у рішеннях Конституційного Суду України:

- від 09 липня 2007 року № 6-рп/2007 по справі № 1-29/2007 (справа про соціальні гарантії громадян) де регламентовано, що Верховна Рада України діяла всупереч закріпленому ч. 3 ст. 22 Конституції України положенню щодо недопустимості при прийнятті нових законів звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Наведені положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2007 рік» визнано такими, що не відповідають Конституції України /є неконституційними/ [7];

- від 28 квітня 2009 року №9-рп/2009 у справі №1-19/2009 (справа про допомогу по безробіттю звільненим за угодою сторін) встановлено, що невиконання державою своїх соціальних зобов'язань щодо окремої категорії осіб призводить до порушення принципів соціальної, правової держави, ставить громадян у нерівні умови, підриває принцип довіри особи до держави. Визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційними) положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [8].

При цьому, останнім часом у правових позиціях Конституційного Суду України в питаннях соціального захисту громадян спостерігаються концептуально нові підходи до розуміння гарантій з боку держави. Так, у резолютивній частині рішення Конституційного Суду України від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 у справі № 1-11/2012 зазначено, що положення статті 1, частин першої, третьої статті 95 Конституції України у системному зв'язку з положеннями статті 3, частини першої статті 17, частини третьої статті 22, статей 46, 48 Основного Закону України треба розуміти так, що однією з ознак України як соціальної держави є забезпечення загальносуспільних потреб у сфері соціального захисту за рахунок коштів Державного бюджету України виходячи з фінансових можливостей держави, яка зобов'язана справедливо і неупереджено розподіляти суспільне багатство між громадянами і територіальними громадами та прагнути до збалансованості бюджету України. При цьому рівень державних гарантій права на соціальний захист має відповідати Конституції України, а мета і засоби зміни механізму нарахування соціальних виплат та допомоги - принципам пропорційності і справедливості [9].

Отже, можна погодитися з міркуванням Чубар Л. про те, що Конституційний Суд України відіграє важливу роль у забезпеченні соціальних прав людини, зважаючи, зокрема, на безсистемність, суперечливість, дублювання, прогалини, які є типовими недоліками правового регулювання відносин у галузі соціального забезпечення [11, С. 111-114].

Суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів України. До судів загальної юрисдикції відноситься: місцеві суди, апеляційні суди, вищі спеціалізовані суди, Верховний Суд України.

Вищими спеціалізованими судами є: Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України.

Зі всієї системи судів загальної юрисдикції у контексті проблематики державного управління найбільший інтерес викликає діяльність судів, що вирішують спори в адміністративному судочинстві через безпосередню участь органів державної влади та місцевого самоврядування (їх посадових осіб). Аналіз судової практики Вищого адміністративного суду України в справах про соціальний захист громадян, як суду вищої інстанції в адміністративних правовідносинах, має вагомое значення для формування правової держави. Особливе значення мають не тільки рішення (ухвали, постанови) суду, але й постанов пленуму, які об'єднують судову практику у справах відповідної судової юрисдикції.

Вищий адміністративний суд України має забезпечувати судовий захист прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів влади.

Голова Вищого адміністративного суду України Темкіжев І.Х. під свого виступу «Про стан здійснення правосуддя в адміністративній судовій юрисдикції у 2011 році» зазначив, що до Вищого адміністративного суду України надійшла понад 101 тисяча матеріалів, що у 2,2 разу більше, ніж у 2010 році. Така динаміка, з одного боку, свідчить про рівень довіри у суспільстві до адміністративних судів, а з іншого є індикатором певних негативних факторів у сфері публічно-правових відносин, особливо у соціальній сфері, оскільки саме за розв'язанням соціальних спорів найчастіше громадяни звертаються до суду [10].

Загалом, практика Вищого адміністративного суду України підтверджує соціальну спрямованість у різних категоріях справ, щодо вирішення публічно-правових спорів, а саме:

- ухвалами від 09 березня 2011 року по справі № К/9991/1329/11 (справа про визнання дій неправомірними, покладення обов'язку здійснити перерахунок пенсії та стягнення недоотриманої пенсії) [1], та від 19 квітня 2011 року по справі № К/9991/4717/11 (справа про зобов'язання провести перерахунок пенсії та стягнення недоплаченої пенсії) [1] Вищий адміністративний суд України визнає дії державних органів влади (в особі відповідних управлінь Пенсійного фонду України) протиправними та наголошує на необхідності справедливого перерахунку пенсії.

- ухвалами від 02 листопада 2011 року по справі № К/9991/22576/11 (справа про визнання бездіяльності неправомірною та стягнення недоотриманої суми державної допомоги по догляду за дітьми до досягнення ними трирічного віку) [1], та від 26 жовтня 2011 року по справі № К/9991/22352/11 (справа про стягнення невиплаченої державної допомоги по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) [1] Вищий адміністративний суд України кваліфікує бездіяльність державних органів влади (в особі відповідних управлінь праці та соціального захисту населення) неправомірною та зобов'язує на перерахунку соціальних виплат по догляду за дитиною.

Втім, аналіз правових позицій Вищого адміністративного суду України останнього року, в першу чергу в справах про соціальне забезпечення, виявляє еволюційн зміну, причому не зовсім позитивну для громадян. Так, інформаційним листом Вищого адміністративного суду України від 19 липня 2011 року надана інформаційно-консультативна допомога апеляційним адміністративним судам України для однакового застосування ними статей 40, 42 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» з викладенням позиції щодо розв'язання типових спорів без урахування необхідності перерахунку пенсії із застосуванням середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, за календарний рік, що передує року звернення за призначенням пенсії [3].

Такий документ призвів до формування нової практики вирішення зазначених спорів судами усіх інстанцій не на користь пенсіонерів, що значно дезорієнтує Україну на шляху побудови правової держави.

Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, який переглядає судові рішення в адміністративних справах з підстав: неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Аналіз судової практики Верховного Суду України та Вищого адміністративного суду України свідчить про певну узгодженість їх правових позицій, особливо у вирішенні питань в соціального характеру. Як зазначає голова Вищого адміністративного суду України Темкіжев І.Х., у 2011 році Верховним Судом України з підстав, передбачених статтею 237 Кодексу адміністративного судочинства України, скасовано рішення Вищого адміністративного суду України у 73 справах, у двох із них – частково. У справах, пов'язаних із соціальними виплатами, Верховним Судом України скасовано 3 рішення або 4,1% загальної кількості скасованих рішень [10].

Висновки та актуальні напрями досліджень. В Україні сімейна політика є одним з пріоритетних напрямків державної політики. Положення багатодітної сім'ї в Україні є неоднозначним. Держава конкретизувала правовий статус багатодітних сімей та надала значні соціальні гарантії.

Важливим кроком до вирішення складного становища цієї категорії сімей є необхідність формування соціальної спрямованості практики судової влади як основи реалізації соціальних прав.

З огляду на викладене, можна зробити висновок про певну узгодженість та взаємозв'язок правових позицій Конституційного Суду України, Верховного Суду України та Вищого адміністративного суду України в урегулюванні правовідносин між державою та громадянами у соціальній сфері. Такий висновок ґрунтується на аналізі окремих правових оцінок нещодавніх і передніх рішень означених інстанцій з питань виконання соціальних гарантії держави перед громадянами.

Пріоритетним напрямком в удосконаленні правового механізму державного управління у сфері правосуддя є також законодавче зобов'язання органів прокуратури забезпечувати всебічне представництво інтересів багатодітних сімей в суді для захисту порушених прав і свобод, як окремої пільгової категорії сімей.

Використані джерела інформації:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.; За ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Харків : Право, 2002. – 432 с.

3. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду України від 19 лип. 2011 р. № 1049/11/13-11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1049760-11>.
4. Ковальський Г.Є. Щодо проблем визначення категорії «багатодітні сім'ї» у соціальній сфері. [Електронний ресурс]/ Регіональний філіал НІСД у м. Донецьку. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/14.htm>.
5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – 256 с.
6. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жов. 1996 р. № 422/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>.
7. Рішення Конституційного Суду України від 09 лип. 2007 р. № 6-рп/2007 по справі № 1-29/2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0a6p710-07>.
8. Рішення Конституційного Суду України від 28 квіт. 2009 р. № 9-рп/2009 у справі №1-19/2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-09>.
9. Рішення Конституційного Суду України від 25 січ. 2012 р. № 3-рп/2012 у справі № 1-11/2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12>.
10. Тези виступу Голови Вищого адміністративного суду України Ігоря Темкіжева на Пленумі ВАСУ 16 бер. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/ua/imp_sub.html?_m=publications&_t=rec&id=2216.
11. Чубар Л. Проблеми реалізації соціальних прав на сучасному етапі та їх захист у конституційному судочинстві // Вісник Конституційного Суду України, 2003. - № 6. - С. 111- 114.

Рецензент: Кушнір М.О., к.держ.упр.

УДК 35

Луцький О.Ю.,

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
філософський факультет,
кафедра державного управління, здобувач

ОСОБЛИВОСТІ ІМІДЖУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

У статті здійснено науковий аналіз деяких особливостей іміджу державної служби, які розкриті в сутності самого інституту державної служби, змісті, структурі та функціях іміджу державної служби.

В статье проведен научный анализ некоторых особенностей имиджа государственной службы, которые раскрыты в сущности самого института государственной службы, содержания, структуры и функциях имиджа государственной службы.

This article carried out a scientific analysis of some features of the image of state service, which are discovered in essence of the state power institution, content, structure and functions of the image of state service.